

Прилог бр. 1

БОГОМОЉЕ ПРИБИЊСКЕ ПАРОХИЈЕ

Стара црква у Врућици

Како смо и раније писали све док није изграђена црква у Прибинићу (1900. године), прибињска парохија је припадала цркви у Врућици (подигнутој у другој половини XVII века), а када је обновљена манастирска црква у Липљу (1879. године) онда овој цркви у којој служи Коста Г. Душанић, свештеник липљанске и прибињске парохије. Петар Богуновић - бивши учитељ у Прибинићу – о цркви у Врућици (у тексту: *Стара богомоља у Врућици*) пише:

Усорски крај био је кроз векове и верско-културни центар северозападне Босне. У планинским склоповима и заклоништима подизане су у овом крају скромне богомоље и манастири, који су очували веру и народност и у најтежим временима, а после Косовске трагедије све до нашег народног ослобођења и уједињења били проповедници заветне и ослободилачке мисли.

Стара богомоља у селу Врућици једна је од таквих. Прича се да је саграђена за време турске владавине, у другој половини XVII столећа, на старом зборишту. Како је старо збориште у Врућици било врло омиљено прича се, да су села Врућица, Теслић, Ранковић, Ружевић, Врела, Прибинић, Булетић, Осјевица, Чечава, Угодино-вићи, Бријећи и други замолили – преко неког Ајановића, бега тешањског – везира травничког, да им дозволи у Врућици, на старом зборишту, направити нешто богомоље. И добише дозволу врло чудну и за оно време карактеристичну. Травнички везир им дозволи под условом, да не сме бити већа него што је могу за једну ноћ

подићи. И побожни народ, који је можда такав одговор и очекивао и грађу већ пре припремио, сагради преко ноћи жељену богомољу, која освану на весеље народа.

Била је то од храстове грађе подигнута кућа, са четири ниска - од храстових дебелих налога направљена - зида, без прозора, са великим ниско спуштеним четворокрилним кровом направљеним од дебелих цепаних храстових дасака, причвршћених са ексерима кованцима и дрвеним клиновима. Потсјеци, греде и остала дебела грађа била је исто храстова и грубо тесана, те састављена са 56 до 60 цм дугим ексерима кованцима, што је најбољи доказ, да се у журби више полагало на сигурност од провале него на саму изградњу. Имала је само западна врата са великом кованом бравом и тешким великим кључем. Брава је била прибита са унутарње стране а са вањске стране висила је дебела, лепо израђена, карика за притезање тешких храстових врата. Брава је и данас очувана и беспрекорно функционише. Прозора није имала, већ је светлост долазила кроз бацу са крова. На плъмену, на источном и западном крају, имала је дрвени крст, по којем се једино могло закључити да је богомоља.

Премда је била малена и изнутра неугледна и сиромашна, њена је унутрашњица била снабдевена лепим и за она времена скупоценим стварима, које су наравски у току времена постепено набављане. Имала је иконостас, састављен од икона рађених на дасци, руком неког вештог сликара, врло прецизно, по узору наше средњовековне црквене сликарске уметности. Многе су слике услед невремена и нечувања пропале, те се не може тачно разабрати шта представљају. Икона Свете Богородице изгледа да је најстарија и украшена је сребреном ореолом и сребреним рукама. Неке су иконе и грчког порекла, као велика икона Рај и пакао. На њој су приказани сви греси који воде у пакао, као и све муке које очекују таке грешнике.

Испред иконе имаде неколико кандила, поклона тешањских трговаца. Кандила су већином наручивана са стране, само је једно ручна радња од сребрене жице са познатим босанским шарама. Вредно је споменути и два дрвена свећњака, те дарохранилицу обложену седефом, од које сада - нажалост - само поједини комади

постоје. Прича се, да је донешена из Јерусалима, и да је била права уметност, што се и види на остатцима седефа, где је на свакој и најмањој плочици израђена иконица којег свеца или приказан догађај из старог или новог завета.

На царским дверима била је карактеристична завеса од неке црвене материје на којој су били насликани ликови светаца. Од ове завесе сачуван је само један комад, те данас служи за покривање налоња. Сачуван је и целокупан прибор за свету причест; није од нарочите израдбе, али се одликује својом једноставношћу, што је и разумљиво, јер је у стара времена ношен на зборишта ради причешћивања народа.

Међу црквеним утварима налази се и један стари антимио од папира, прилепљен на дебело сеоско платно. И он је грчког порекла. На једној је страни слика Богородице и Спаситеља, а на другој Цара Константина и Царице Јелене. Антимус је врло стар и служио је свештеницима при служењу под чадорима.

Стара ова црквица у Врућици пропојала је (т.ј. прва служба одслужена) лицем на први дан Христовог Рождества. По народном предању, истога је дана везир изаслао своје људе, да се на лицу места увере да ли су се Срби држали његове одредбе и да нису можда већу цркву подигли. Црква је тада, па све до подизања нове била посвећена Св. Апостолу Петру и Павлу, што се види из њезиног печата из године 1840, који се на неким књигама отиснут налази.

Звоника није имала. Тек некако при крају XIX столећа подигли су уз једну велику липу повисок звоник (звонару), те са приносима села а на потицај вредног старине Јефте Вуковића набавише једно средње звоно. То је звоно било тада једино у срезу, те је са својим умилним гласом окупљао побожни народ на молитву.

Како је ова црквица била једина у овом крају, народ ју је редовно посећивао и у њој тражио утеху у тешким данима које је тада преживљавао. Побожни народ даривао ју је новцем, разним поклонима и завештајима, те је материјално одлично стајала. Имала је свога поседу и готових новаца, што се види из старинских записа да је године 1858, приликом градње српско-православне цркве у Тешњу, тадашњем одбору дала (посудила) 16 златних дуката и тиме

у велико помогла градњу цркве у Тешњу, где је тада било главно седиште турских власти за Усорски крај. Како је помогла тешањску исто је тако помагала и друге цркве, које данас постоје. Зна се, да је зајмовима помогла многе наше занатлије и трговце и да су баш њезиним капиталом некоји започели и газде постали. Види се да је имала у своје време савесне црквене старатеље, који су били ширег поимања и схватања.

Са честим поправкама постојала је ова стара дрвена црквица све до године 1920. Те године на потицај старине Јефте Вуковића, добровољца Неде Поповића и других, би са приносима сељана врућичких подигнута на истом месту нова зидана црква. Од старе цркве т.ј. од оних комада, што их ни стољетни зуб времена није могао уништити храстову црљен, направише мало подаље од цркве кућерак, у који сместише старе ствари, да их сачувају за успомену. На том кућерку постављена је и старинска брава кованица.

Тако о старој цркви у Врућици пише учитељ Петар Богуновић. Овој цркви припадала је и прибињска парохија све док није добијена дозвола (ферман) турског султана и изграђена манастирска црква у Лишљу.

Манастирска црква у Лишљу

Парох бистрички Јован Новаковић објавиће 1892. године дозволу (турски: ферман) у Босанско-Херцеговачком Источнику у тексту посвећеном манастиру Лишље где, између осталог пише, да је ферман добијен од турског цара султана Абдул Мецид Хана из Цариграда, који је писан у његовој царској дворској канцеларији, на арапско-турском језику. Ја сам замолио честитог и вриједног г. Косту Јовановића благајника градске општине бањалучке, да ми га преведе на српски, који је то и учинио; за исти труд његов ја му изричем највећу благодарност.

Превод истог фермана на српском језику оvdје додајем, да се штампа у “Босанско-Херцеговачком Источнику” од ријечи до ријечи, како је у оригиналу написан:

Високим достојанственицима и одличницима државним: кајмакаму окружја бањалучког с' одликовањем другог степена, и мудрим судијама бањалучким: кадији, муфтији, и другим њима подобним члановима вјеша, даје се на знање ова моја превисока царска заповијед.

Подајници мога царства а становници села Липља у котару бањалучком затражили су моје превисоко дозвољење, да једну нову цркву саграде на име матере Марије, (ваљда храма свете Богородице?) и то у дуљину 21 аршин, у ширину 11 аршина и у висину 8 аршина; јер неимају цркве за извршавање својије вјерскије обичаја, па је ту молбу грчка патријаршија у Цариграду мојој царској дворској канцеларији поднијела и изјавила.

Извјесно је, да сви народи моје високе владавине имају потпуно право уживати задовољство у сваком погледу, као и слободу вјерских обичаја, па је и законом градња оваки цркви дозвољена, ако ради мјеста и положаја неби било каквих препријека. И такове цркве ако се граде на мјестима од којих се десетина даје, овда се по државном закону од таквих земљишта — на којима се зграде подижу — има количина десетинског дохода процијенити и о томе у моју престоницу извјестити.

Ушљед тога издаје се ова — дозвола садржавајући — моја моћна царска заповјед из моје дворске канцеларије.

Ви: Кадија, Кајмакам, Муфтија и други пред споменути пазите, нека се неби код градње те цркве какве забране и сметње чинило, и да се никоме ради тога ни један новчић и ни једво зрно не дадне; к' томе нека се више градња не допусти, него што је прије речено; т. ј. у дуљину 21, у ширину 11 и у висину 8 аршина. А ако је земљиште на ком ће се црква градити десетини подвржено, онда нека се количина десетине по закону процјени и овамо извјести, и то нека се процјени по течајној вриједности мога царскога новца.

То знајте! мој царски знак уважите. — Писато при концу мјесеца Мухарема 1275. године турске — а то је 15. августа 1858. године по старом календару. А преведено на српски 27. јуна 1892.

На челу овог "фермана" нацртана је уобичајена царска "тура" тј. печат сакривајући облик писмена, која имају означивати царско

име. — Исто тако симболичан знак, написан је на леђима близу средине доњег краја, који је по свој прилици власторучан царски потпис. — На десном дну предње стране има такође нечитљив потпис који би морао значити име дотичне канцеларије, у којој је писан.

Осим тога има још три потписа и једна реченица на задњој страни од слабије важности.

Сам пак ферман писан је дворским рукописом, који се искључиво код писања царских повеља употребљава, и који се у многим од обичног турског писма разликује.

Почетком деведесетих година XX века објављена је веома садржајна брошурица (проспект) о манастиру Липље у којој, Његово Преосвештенство епископ бањалучки господин Јефрем, пише: На пола пута Бања Лука — Добој са сјеверне стране планине Борја, смјестио се средњовјековни српски православни манастир Липље. Са овога пута манастиру се скреће код аутобуске станице Клупе (12 км) или код мотела Хајдучка вода нешто краћим али лошијим путем (7 км).

Манастир је смјештен на питомој заравни ушћа потока Млијечнице у рјечицу Бистрицу. Ово је најшири дио уске планинске котлине која се формирала уз ток Бистрице. Према живом народном предању манастир је задужбина Св. Саве, па је код претпоследње обнове (1867-1879) године на западном порталу као вријеме постанка наведена 1219. година. Липље се као насеље помиње већ 1273. године али изричито као манастир, према засад познатим историјским изворима, помиње се тек крајем XV вијека у Крушевском поменику (поменик манастира Добруна код Вишеграда).

Манастир је првобитно био посвећен Св. Николи али је послје поменуте обнове у XIX вијеку освећен у част Благовештења Пресвете Богородице. Кроз историју манастир је познат под два имена Липље и Осовица. Чак у једном истом тексту назива се сад једним сад другим именом.

Ктитор (оснивач) манастира Липља био је очигледно економски моћан, што свједочи изузетно елегантна црквена грађевина, која спада у ред већих средњовјековних сакралних објеката и сва-

како највиших (око 20 м) сразмјерно величини. О томе свједоче и друге манастирске грађевине: стари конак који је постојао са западне стране цркве, трпезарија с јужне стране, воденица и ступе за сукно на потоку Млијечници, као и економске зграде на Појатинама.

Према предању и оскудним записима манастир је имао велике шумске површине и пашњаке на планини Борја са бројном ситном и крупном стоком, гдје и данас постоје локалитети са називима: Солила, Појила, Пландиште - што подсјећа на интензивно планинско сточарење.

Зиратни земљишни посјед-манастирска житница, налазио се на подручју данашњег Прњавора, на што недвосмислено указује и назив касније образованог градског насења. Рјечице Бистрица и Укрина биле су природна комуникација између манастира и његовог посједа.

У непосредној околини манастира бројни су локалитети који свједоче о живој дјелатности и дугој присутности манастира на овом простору. Ту су поред Појатина, извор Калуђерац, два Рибњака, храстова шума калуђерски мајдани, Калуђерова лука и др. Очигледно манастир је имао поред бројних грађевинских објеката и солидан земљишни посјед у шуми, пашњацима и обрадивој земљи.

Будући економски обезбјеђен, манастир је имао бројно монашко братство што му је омогућивало свестрану духовну, културну и просвјетну дјелатност. Манастирска црква била је живописана фрескама прворазредног квалитета. Сликари су били из бројног манастирског братства или позвани са стране афирмисани мајстори, што говори не само о њима већ и о истанчаном укусу и култури наручиоца.

У манастиру Липљу је дуго, можда већ од самог оснивања, радила преписивачка радионица у којој су писане књиге за потребе манастира али и ширег црквеног подручја. У рукописном минеју манастира Ораховице у Славонији наводи се да је књига написана 1612. године у манастиру Св. Николе у Липљу за вријеме дабарског (босанског) митрополита Теодора и игумана Осовичког (Липљанског) Христофора, као и при липљанском старцу (духовнику) Герасиму, а написана је руком монаха Данила. Из рукописног Псалтира

истог манастира дознајемо нове податке о Липљу: “Овај Псалтир Хрите Липљана (вјероватно Христофора), прилаже се у манастир Ораховицу у црквену службу”, а испод другом руком је написано: “Овај Псалтир манастира Липља...”. Ови драгоцени подаци откривају нам не само годину писања поменутих књига и њиховог преписивача већ и имена митрополита босанског, игумана липљанског и манастирског духовника.

Ако се у претходна три вијека (XIII – XVI) у манастиру Липљу живјело пуним замахом духовног живота: сликане иконе, писане књиге, набављане прве штампане књиге као и богослужбени предмети и остали инвентар, XVII вијек липљански љетописац назива временом “нужним и прискрбним”. Турско ропство и општа несигурност већ су увелико владали. Па ипак се и у оваквим временима живјело. У манастирском Псалтиру из 1570. године, штампаном у Венецији, налазимо податке о рукоположењу два манастирска сабрата у чин „попа” тј. јеромонаха: Илије 1576. и Симеона 1616. године, при томе се за последњег изричито каже да је рукопопожен у Осовици тј. Липљу.

1615. године, манастир Липље доживљава праву катастрофу. Липљански преписивач Данило саопштава: “Године 7123. (1615)... надође поплава и обузе порту, разори цркву и конаке, не остаде камен на камену и утопи се десет монаха и четири ђака, од воде избјегоше само тројица...” .Детаљније податке о овој трагедији монах Данило не даје. О овом догађају слушао сам од старијих мјештана у нешто различитим верзијама што је и разумљиво. Из разговора са проф. Светозаром Душанићем, директором Патријаршијског музеја у Београду и великим познаваоцем наше средњовјековне историје, иначе родом из Прибинића, сазнао сам неке нове податке и биљежим његово еминентно сазнање о овом догађају. Догађај је без сумње тачан, каже професор, али се не односи на сам манастир већ на манастирски метох који се налазио у кањону Бистрице испод засеока Јотановићи. До трагедије је дошло када је послвије дугих кишних клизишта земљишта затворило кањон и образовало брану која је под великим притиском вјештачке акумулације воде попустила и нагли талас висок неколико метара однио је метох, углавном грађен од дрвета, заједно са монасима и ђацима.”

Оваква интерпретација догађаја врло је реална, иначе морали бисмо прихватити да је садашња манастирска црква зидана последице 1615. године, што је свакако неприхватљиво. Напријед смо видјели да је 1616. године, у Липњу рукоположен манастирски сабрат јеромонах Симеон. Поставља се питање: гдје, у којој цркви, ако је стара порушена, а нова очигледно није могла бити сазидана за једну годину? Зато са приклањамо мишљењу професора Душанића као исправном и једином могућем.

Овај трагични догађај нам открива податак да је у поплавом разрушеном метоху било 17 монаха и ђака, што је прилично велики број, ако се има у виду, да је у самом манастиру морао бити знатно већи број монаха. Очигледно да је манастирско братство било бројно и поред послова у манастиру обављало и парохијску службу на ширем црквеном подручју. Дароносица јеромонаха Висариона откривена је у Вијачанима, а други липљански јеромонах хаџи Христофор Липљан налазио се 1681. г. на служби пароха при старој цркви у Сарајеву. Занимљиво је, да је поменути јеромонах хаџија тј. поклоник Гроба Господњег у Јерусалиму. У то вријеме овако путовање било је тешко, ризично и врло скупо.

У XVII вијеку економска моћ и слава прошлих вијекова манастира Липља полако тамни, да би већ крајем истог вијека доживио пуно заустјење за скоро три наредна вијека. Наиме, крај XVII вијека означен је аустро-турским ратом у коме су Турци поражени, а над поробљеним хришћанским становништвом и његовим светињама вршен је нечувени терор и разарања.

Липљански летописац биљежи: "У та времена манастири многи опустјеше и сагорјеше од проклетих и безбожних агарјанских синова. И тада манастир Ступље и Липље сагоре и опусте сасвим". Овај запис сачуван је у рукописној књизи донесеној из Липља у манастир Ораховицу у Славонији куда су избјегли липљански калуђери носећи са собом само нешто ствари и књига. Ово заустјење манастира и бјежање калуђера догодило се 1696. године. Липљански монаси су чекали повољније вријеме да се врате и обнове свој манастир али га нису дочекали, помрли су као избјеглице у туђем свијету, а само понека књига сачувана до нашег времена свједочи о њима и њиховој трагедији.

Манастир Лиљје је дакле опљачкан и сагорео 1696. године, оловни покров са куполе је однешен, а све остало што је могло изгорјети спаљено је, остали су само голи зидови. За два вијека, колико је манастир био без крова, вријеме је чинило своје: зидови су обрушени, фреске на зидовима пропале, свод у припрати храма је пао, думе обрушене, а из храма порасло је дрво које је разарало огољене зидове.

Од више манастирских зграда остале су до почетка XX вијека само рушевине каменог конака који се налазио са западне стране цркве. Рушевине осталих грађевина само су се могле назрети. Мисао о обнови манастира живјела је у народу од времена његовог рушења. Народно предање каже да су на приједлог избјеглих калуђера мјештани села Лиљја одмах након рушења понудили султану сто волова и сто овнова за дозволу да се манастир обнови и калуђерима дозволи повратак. Турци су наводно ову понуду прихватили под условом да се посао на обнови обави за три дана, што наравно није било могуће. Идеја о обнови могла се остварити тек пред крај турске владавине. Ферман (дозвола) за обнову добијен је 15. августа 1858. године. Радови на обнови завршени су тек 1879. године, а коштали су замашну суму од 1.700 дуката. Обновом су руководили свештвеници Коста Душанић, Илија Вуковић и Ристо Јунгић са народом.

Од тада манастир служи као мирска (парохијска) црква, а 1922. године, са западне стране дозидан је масивни камени звоник који ни стилски ни временски није одговарао старој грађевини. За градњу је употребљен материјал са рушевина старог конака.

1965. године у Лиљњу је поново након 270 година, упаљено кандило монашког општежића. За в.д. настојатеља постављен је јеромонах Јустин Пантић, а 1967. године у обновљеном манастиру обављено је прво монашење.

Лиљје полако али сигурно почиње свој духовни и материјални раст.

— 1984. г. освећена је генерално обновљена манастирска црква.

— 1986. г. освећен је нови каменом зидани звоник и још једно набављено звоно.

— 1988. г. освећени су темељи новог конака, а 1989. г. објекат је стављен под кров.

— 1990. г. изграђен је водовод у дужини од 1600 м и сазидана камена чесма у манастирском дворишту и исте године освећена.

— 1991. г. освећени су темељи манастирске трпезарије и објекат у току године стављен под кров,

Поред материјалне обнове манастир живи и својим духовним животом. Свакога дана служи се вечерње и јутрење, а литургија недељом и празником.

Акатист Пресветој Богородици чита се сваки дан у подне пред чудотворном иконом Мајке Божије. Од 1989. г. манастир је ставропигија Епископа бањалучког, који је и пострижник манастира Липља, те братство поред Епископа сачињава један јеромонах, један манастирски ђак и старица монахиња.

Главни манастирски сабори у току године су: Благовијести -манастирска слава, Петровске покладе - пољске молитве, недеља по Илиндану - годишњица најновије обнове манастира уједно и најмасовнији сабор, Покров Пресвете Богородице, Божић као и Св. Сава. Сва остала богослужења недељом и празником редовно су посјећена.

Учитељ Петар Богуновић оставио је (у књизи: *Из Усорског краја и околине*) и један значајан запис, под називом *Калуђерова лука*, а који се односи на манастир Липље. У том запису пише:

На саставцима планинских потока Бистрице и Велике Укрине, крај Горње Шњеготине, у месту Зеленици, има једна њива звана "Калуђерова лука". Како је прилично удаљена од познатог манастира Липља, у којем је својевремено било бројно братство и како су сва манастирска имања била у непосредној близини манастира, занимао ме је постанак тог назива, тим више што сам наслућивао да би могао бити у вези са манастиром Липље, за који сам баш тада купио податке и народна предања.

Божо Марковић, 90 годишњи старац, пригодом причања о манастиру Липљу, рече ми о Калуђеровој луци ово: "Ова је њива, а ми кажемо лука, јер је крај воде, прозвана Калуђерова лука, по

неком калуђеру – утопљенику. Он је нађен ту на високој врби закачењ, после велике поплаве. То је било јако давно. Мени је ово, као детету, причао мој дед и још рече, да је тад била велика погибија од силне воде, која је ненадано дошла и била толика да су из воде вирили само врхови врба. Носила је дрвље и камење, те је и тог калуђера из манастира санијела.”

Ово сам народно предање забележио још давне 1925. године, и настојао да га проверим и у томе сам успео. Ево како: У архиву Народне библиотеке у Београду, под бројем 1038, на једном листу, постоји о манастиру Липљу овај запис:

В њет 7123 тогда навождением дуаволим пријде бура водна и косну са храмину и разори цркву и кјелие, не оста ками на камену, а потопи инок числом 10 и 4 диака; от вде угонезнуше тчију три... писа се нуждно и прскрбно рукоју немошна и худа мника Данила.

Дакле, по овом запису, чији је оргинал у архиви, а године 1926. публикован од Српске Краљевске академије, у шестој књизи “Стари српски записи и натписи” под бројем 10109, потврђује се да је била велика катастрофа манастира Липља од “буре водне” (поплаве, бујице) и да су страдали калуђери...

Дакле народним предањима, у оскудици писаних историјских података, треба поклањати особиту важност, јер се ево овај о “Калуђеровој луци” темељи на истинском догађају, и у народу се до данас сачувао 319 година.

У Шематизму Епархије бањалучке (2000) мр Љиљана Шево даје детаљније стручне податке о манастиру Липље. Црква манастира Липља има изражене елементе градитељства рашке школе – једнобродну основу са правоугаоним бочним певницама, које су на овој грађевини сасвим мало истакнуте изван линије подужних зидова, те једном унутра и споља облом олтарском апсидом и правоугаоном припратом исте ширине са храмом. Црква манастира Липља има куполу са осмостраном тамбуром, изразите висине и елеганције, постављене на високо, украшено коцкасто постолје. У унутрашњости куполу носе четири слободноносећа ступца, са системом полуобличастих лукова и сводова невеликог распона, али изразите висине, који обухватају кубе. Правоугаона припрата

пресведена је полуобличастим сводом који је доста великог распона, будући да се ослања директно на подужне зидове. У времену од краја XVII века до 1879. године неки делови липљанске цркве, вероватно горње зоне забатних зидова на певницама, а можда и свод над припратом, били су обрушени, да би те године били обновљени. Чини се да купола није у овом периоду пала, будући да се ослањала на слободностојеће масивне ступце и да је била конструктивно подухваћена системом лукова и сводова невеликог распона.

Црква у Липљу је зидана ломљеним, необрађеним каменом. Подница манастирске цркве је сачињена од обрађених камених плоча.

Декоративни елементи на фасадама цркве манастира Липље се, као и њена основа, везује за рашку традицију. Одмерена степенаста профилација око лучно завршених прозора, плитке следе аркаде на венцима апсиде, коцкастог постоља и куполе, нешто богатији украс западног портала са трочланом степенастом профилацијом и троструким капителима, те са урезаним геометријским мотивима и флоралном траком са ушлетеним “ватреним колима”, сличан само скромнији украс јужног портала и врата између припрате и наоса, све су то поједностављени елементи рашке архитектонске пластике.

Мада је у средњем веку у манастиру Липље била значајна преписивачка радионица, рукописи и многе вредне ствари из манастира Липља током бурних времена су заувек нестали, само мањи део су крајем XVII века успели да избегли липљански монаси пренесу у манастир Ораховица. Манастир Липље данас поседује мању збирку старих књига. Фонд липљанских рукописа чине само два примерка – фрагменте Канона Богородице и Октоих петогласник с додатком из стихара и канона. Збирку штампаних књига чине Требник (штампан у милешевској штампарији 1546. године) са сачувана 92 листа и са дугачким записом који бележи догађаје из XVIII века, затим по један Служабник и Псалтир у издању Божицара Вуковића из 1519. године, један Псалтир из 1546. године (у издању Божицаревог сина Вићенца), те једну влашку књигу – Коресијев зборник из 1579. године.

Сликани антиминос из 1746. године представља једну од ретких сачуваних драгоцености из манастира Лишље. Централна сцена приказује полагање Христа у гроб, а у угловима су медаљони с ликовима јеванђелиста. По горњој и доњој страни антиминоса налази се калиграфски текст из кога сазнајемо да је антиминос осветио митрополит Гаврило Михаиловић, те да га је “изобразио” архиђакон Герасим. Како наводи Љиљана Шево, скромна молба архиђакона Герасима у запису “Христа ради помени и мене недостојног” је готово формула којом нам се обраћају генерације анонимних лишљанских монаха, оних који су заједно са свештенством и сабраћом из осталих манастира и црквица чували и градили веру и културу овдашњег српског народа.

Пошто је горе навођена брошурица о манастиру Лишље писана раније (пре Грађанског рата у Босни и Херцеговини), овде треба нагласити да је у међувремену доста урађено како на материјалном тако и на духовном јачању манастира Лишље. Поред наведеног у брошурици, у међувремену је:

- У току Грађанског рата (1992-1995) урађени су потпорни зидови и камена ограда око манастира.
- 1994. године освећена чесма у манастирском дворишту.
- 1996. године освећена летња кухиња и трпезарија са ладаром у углу манастирског дворишта, те народна трпезарија.
- 1997. године у манастирском конаку освећена капела посвећена св. Николају у присуству три епископа (бањалучког Јефрема, зворничко - тузланског Василија и аустралијског Лонгина).
- 1998. године, у присуству два епископа (бањалучког Јефрема и сремског Василија), неколико свештеника и огромног броја верника, Његова Светост Патријарх Српске православне цркве, господин Павле осветио је манастирски конак.
- 1999. године освећено је треће звоно у звонику.
- 2000. године освећена велика народна “ладара” испред манастирског дворишта (120 места).
- 2001. године освећени темељи манастирске ризнице и библиотеке.

- 2003. године освећен нови иконостас (орак у дуборезу по узору из XVI века) у манастирској цркви. Иконостас је један од највећих и најлепших, до тада, израђених у манастиру Тврдош.

Манастир у последње време бележи и значајан духовни раст. У манастиру се данас налази игуман Теофан, отац Доситеј, Јован, Стефан, Платон и искушеник Војислав, те монахиње Ана и Февронија.

Нагласимо, такође, и да су ранија два искушеника манастира Липље данас монаси у манастиру Хиландар на Светој Гори. Отац Никодим (Ђукић) је монах у Испосници Светог Саве у Кареји, а отац Сава (Квргић) је економ манастира Хиландар. Овде ћемо направити малу дигресију и осврнути се кратко на сусрете који сам имао са оцем Никодимом Хиландарцем, некадашњим искушеником у манастиру Липље, а сада типикаром Испоснице Светог Саве на Светој Гори.

Када сам у јуну 2001. године био на Светој Гори на мене је јак утисак оставио сусрет са оцем Никодимом у Испосници Светог Саве у Кареји на Светој Гори (или Типикарници, како се још назива, по Типику - правилу живљења - кога је Свети Саво управо овде написао).

На Свету Гору (за коју Епископ Николај Велимировић лепо рече да је *царство без круне, држава без војске, земља без жена, богатство без новца, мудрост без школе, кухиња без меса, молитва без престанка, веза са небесима без прекида, славопој Христу без умора, смрт без жаљења*) сам те године пошао са Слободаном (син Светозара и унук проте Стевана) Душанићем. Са нама су заједно путовали и браћа Владета и Иван Јанковић. Пешачење по Светој Гори (од манастира Кутлумуш, преко манастира Ивирон, Ставро-никита, Пантократор, Ватопед, Есфигмен до манастира Хиландар) започели смо од Кареје – административног седишта ове јединствене, данас на свету, монашке републике. Указана нам је посебна част да нас одмах по доласку у Кареју прими Протос Свете Горе са својим помоћником (Света Гора је прва демократска земља у свету којом управља парламент Свештена општина – Кинотис, коју сачињава по један представник од 20 манастира колико их

укупно има на Светој Гори, а Свештеном општином председава Протос Свете Горе, кога по реду, на по годину дана, дају пет великих манастира Велика Лавра, Ватопед, Ивирон, Хиландар и Дионисијат) и после краћег пријатног разговора омогућено нам је да разгледамо њихову богату ризницу у којој се, између осталог, чува најстарији демократски устав (звани *Трагос* - по кожи од јарца на коме је писан) који датира из 972. године.

Од Протаса Свете Горе упутили смо се у, стотињак метара удаљену, Испосницу Светог Саве у којој нас је дочекао отац Никодим. Сматра се да је монаху указана посебна част када од игумана добије послушање да се брине о Испосници, а добија је монах који је способан да савлада сва искушења строгих правила живљења којих се у Испосници треба придржавати. Слушајући оца Никодима присетих се давно негде прочитане мисли: *тамо где се завршава разум најумнијих, почиње вера најједноставнијих људи*. Отац Никодим је задржао свој карактеристични локални говор, па касније рекох Слободану да, судећи по нагласку, он вероватно потиче из нашег ужег завичаја.

По повратку са Свете Горе у манастиру Липље (где се сваке године, прве суботе после Велике госпојине – Успеније Пресвете Богородице одржава скуп Душанића - Липљанских) од игумана Теофана и оца Доситеја сазнао сам да је хиландарски монах Никодим родом из места Липље и да је у њиховом манастиру био искушеник.

Када сам следећи пут (септембар 2004. године) ишао за Свету Гору (овај пут сам кренуо поново са Слободаном Душанићем – њему је то била 24. посета Светој Гори - те са сином Арсенијем и пријатељем Војиславом - Војом Марјановићем) опет смо прво били у Кареји (и овај пут је маршрута ишла од манастира Кутлумуш до манастира Хиландар али сада преко манастира Ивирон, Филотеј, Каракал, Свети Павле, Дионисијат, Григоријат, Симонопетра, Ксиропотам, Свети Пантелејмон, Ксенофонт, Дохијар и Есфигмен) и посетили Испосницу Светог Саве. Одмах сам оцу Никодиму рекао да нас је овде тројица Душанића што га је обрадовало и задржао се с нама дуже него што то обично са гостима чини. Желео је да нам саопшти и једну радосну вест. Годинама се молио, рече отац

Никодим, да се све три светиње, које је из Свете Земље на Свету Гору донео Свети Сава, нађу у српским рукама, те да је то недавно и остварено.

Те три светиње су, наиме, две чудотворне иконе Пресвете Богородице – Тројеручица и Млекопитатељница, те игумански жезал (штап) које је Свети Сава донео из манастира Светог Саве Освећеног који се налази у Светој Земљи поред Јерусалима. Предање говори да је св. Сава Освећени на смрти рекао окупљеној братији свога манастира, да ће после много година у овај манастир, са Запада доћи један монах племићког рода, по имену Сава, и да њему за благослов треба предати иконе и игумански жезал. Од тада прође много времена, скоро седам векова, али је братија, преносила (са кољена на кољено) и памтила завештање свог великог оца и заштитника. И кад у своје време, почетком XIII века, дође у Свету Земљу Свети Сава и кад уђе у манастир св. Саве Освећеног, пред њим се из свога постоља покренуше свете иконе Пресвете Богородице, а жезал паде са зида пред његове ноге и поклони му се. Братија тада Светом Сави саопшти завештање свог духовног праоца и предадоше му чудотворне иконе Пресвете Богородице – Тројеручицу и Млекопитатељницу, те игумански жезал. Пресвета Богородица Тројеручица налази се у манастирској цркви Хиландара на месту игумана. Свети Сава је Пресвету Богородицу Млекопитатељницу поставио на иконостас своје Испоснице – Типикарнице (која је и посвећена Преподобном Сави Освећеном) у Кареји, а игумански жезал (штап Светог Саве) вековима се налазио у карејској келији *Патерица* (названа по том жезлу – штапу, који се на грчком зове патерица).

У карејској келији Патерица сада живи само грчки монах отац Сава. Једнога дана изненада, пре пар месеци - прича отац Никодим - код њега је у Испосницу дошао брат Сава и донео штап Светог Саве. Замолио га је да штап буде у Испосници Светог Саве, пошто он мора у Солун на операцију и келија Патерица остаје без монаха. Отац Никодим нам је каснио изнео на целивање игумански жезал (штап Светог Саве), и повео нас, да целивамо икону Пресвете Богородице – зване Млекопитатељница, која се налази у радио-

ници где руски и наши стручњаци завршавају рестаурацију ове иконе. Када смо одлазили, отац Никодим нас је замолио да пренесемо поздраве братству манастира Лишље, и предамо им пригодне поклоне из Испоснице Светог Саве са Свете Горе.

Нова црква у Прибинићу

Све до 1900. године, када је изграђена црква у Прибинићу, манастирска црква у Лишљу била је заједничка богомоља лиљанске и прибињске парохије - у којој је служио Коста Г. Душанић, свештеник лиљанске и прибињске парохије. У брошурици која је 2000. године објављена поводом обележавања стогодишњице цркве у Прибинићу, између осталог, пише:

Пред крај деветнаестог века, (прије 1878. године), један од имућнијих сеоских кнезова у Прибинићу, Гавро Душанић, (син Лазин а унук Душанин, по којем је и један од засека и добио назив - Душанићи), затражио је од турских власти ферман - дозволу за градњу цркве у Прибинићу. Гавро није доживио издавање дозволе да сагради цркву, јер су турске власти биле против тога да се обнављају порушене, а камоли изнова граде нове цркве.

Оно што Гаври није пошло за руком, учинио је његов син поп Константин (Коста), кога је још 1866. године рукоположио сарајевски митрополит Игњатије и поставио за духовног пастира у овим крајевима.

Након поновног обраћања, али сада аустроугарским властима, поп Коста 1899. године добија дозволу за градњу цркве. Захваљујући несебичној помоћи свих мјештана овог краја, градња ове цркве је трајала мање од годину дана. Грађевински радови су завршени 20. јула 1900. године, када је тај дан, тј. та недјеља по Петровдану прихваћена за опште народно славље које се одржало до данашњег дана. Црква је посвећена светом цару Константину и Јелени, а освећена је на дан Свете Петке 1900. године. Освећење цркве је извршио митрополит Николај Мандић. Поред цркве коју је поп Коста саградио на свом имању, саграђена је и школа, која је (нажалост) запаљена у току Другог свјетског рата. Темељи те школске зграде постоје и дан-данас.

Градњом двије богомоље, једне духовне а друге свјетовне, житељи овог краја, након вишевијековне таме и страха, улазе у свијетлост која је у њима тињала све вријеме док су били под туђинском управом. Ове двије свјетилке прибинског краја и још увијек свијетле и неугасиво обасјавају долину Мале Усоре и простор између двије планине - Борја и Јаворове,

Поп Коста остао је на прибинишкој парохији до краја свог овоземаљског живота, када се престадио у Господу 1911. године и потом сахрањен у капелици коју је сам за живота саградио.

Пастирски и јеванђелиски живот прибинишке парохије, која је обухватала осим Прибинића још и села: Перишић, Булетић, Очауш, Клупе и Гелиће, наставио је свештеник Стеван Душанић, син попа Косте, који такође на парохији остаје до краја живота 15.02.1957. године.

Од његове смрти до 1965. године, прибинску парохију опслужује теслићки свештеник отац Никола Мандић. На парохију 1965. године долази свештеник Недељко Поповић и остаје до 1966. године. Затим долази отац Драган Радоњић и остаје до 1972. године, када га замјењује отац Стојан Јовановић до 1983. године. Отац Петар Параклис замјењује оца Стојана и остаје у Прибинићу до 1985. године, када долази отац Митар Топаловић који служи у прибинишкој парохији до данашњих дана.

Сто година постојања цркве у Прибинићу обиљежено је сталним и активним радом њених пастира, који су брижно чували своје стадо и учвршћивали вјеру у народу. И у добру и у злу, свештеници су дјелили судбину народа. Кад би ситуација дозвољавала, уз сопствена одрицања вјерни су украшавали своју богомољу. Личним средствима је саграђен парохијски дом (који је за вријеме другог свјетског рата запаљен заједно са школом), затим црква бива покривена бакром да би на крају била изнутра осликана.

Одлуком Његовог преосвештенства епископа зворничко-тузланског господина Василија, на подручју прибинишке парохије формирају се још две парохије. Тако Очауш добија своју парохију и гради цркву, да би нешто касније исто то учинили и у Булетићу.

Труд, рад и залагање од првих до последњих уродио је плодом. А и Господ рече: “Гдје су двоје или троје сабрани у моје име, ту сам и ја са њима”. Господ је заиста с нама, а ми смо с Господом.

На крају, додајмо да изградњом цркве у Булетићу (која припада прибињској парохији) од 2000. године ову парохију опслужују двојица свештеника и тада долази свештеник Душко Недић. Уместо свештеника Митра Топаловића од 2002. године прибињску парохију опслужује свештеник Драгиша Симић. Тако да данас прибињска парохија има два млада, веома агилна и у народу омиљена и поштована свештеника.